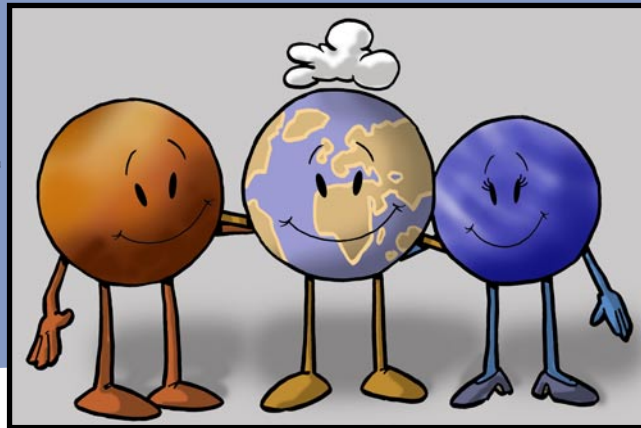

SOCIALNA VKLJUČENOST in participacija

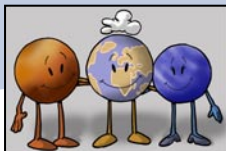
Ključne besede

- socialna vključenost
- participacija
- aktivno državljanstvo
- medkulturni dialog
- medgeneracijska odgovornost in solidarnost
- boj proti revščini

Socialno vključenost ponavadi opredelimo kot nasprotje socialne izključenosti. S socialno vključenostjo želimo preseči stanje, v katerem posameznikom ali posameznim skupinam sistematično preprečujejo dostop do pravic, priložnosti in virov, ki so sicer na razpolago v družbi in ki omogočajo uspešno vključenost vanjo. V najširšem pomenu se borimo za enakost ljudi, pravičnost, solidarnost z vsemi ljudmi, ne le z nekaterimi, ki egoistično skrbijo zase, za svoje interese in svoje pravice. Prizadevamo si za neodvisno in demokratično življenje, za emancipirano ljudi, za družbene in kulturne kode, ki bodo omogočali različnim ljudem skupno življenje brez izključevanja.

Razlogi socialne izključenosti so lahko telesni oz. zdravstveni hendikep in/ali izključenost na podlagi revščine ali pripadnosti skupinam, ki gojijo drugačen jezik, kulturo itd. S problemi socialne izključenosti se velikokrat soočajo tudi starejši ljudje; če se potrebam, ki jih imajo zaradi starosti, pridružijo še težave, povezane z nizkimi dohodki in/ali pripadnosti takšni ali drugačni manjšini. Na drugi strani pa se s podobnimi težavami soočajo tudi otroci, ki živijo v revščini, pripadajo tej ali oni etnični manjšini in/ali se soočajo z določenim zdravstvenim hendikepom. Izločanje drugačnih in izražanje pripadnosti skupini, ki simbolno predstavlja uspeh v družbi in se oblikuje tako, da izloča in zaničuje tiste, ki so tako ali drugače drugačni, je sicer normalen pojav v procesu odrasčanja oz. oblikovanja osebne in kolektivne identitete. V procesu vzgoje mu mora šola kot institucija socialnega vključevanja nameniti posebno pozornost ter se mu zoperstaviti z neodobravanjem izključevanja, s promocijo socialne vključenosti v okviru samega pouka ter z obšolskimi dejavnostmi za vključevanje stigmatiziranih posameznikov in skupin. Prav tako je naloga šole, da aktivno gradi medgeneracijsko solidarnost, in to s praktičnimi dejavnostmi, s katerimi se vzpostavljajo socialni stiki med generacijami.

Blagovni odnosi kot dominantni odnosi v sodobnih družbah sami po sebi stalno razlikujejo in izločajo tiste, ki zaradi takšnih ali drugačnih razlogov niso sposobni uspešno tržiti svojih potencialov. Zato je treba oblikovati tudi odnose, ki temeljijo na soudeležbi. Pri tem ima veliko vlogo **koncept aktivnega državljanstva**. Po eni strani se posamezniki zavedajo, da imajo določene neodtujljive pravice, ki jih je mogoče pravno uveljaviti, po drugi strani pa gre za niz dejavnosti, ravnanj in vedenj, zaradi katerih uveljavljanje enakosti in vključenosti z uporabo pravnih sredstev sploh ni potrebno. Aktivno državljanstvo je danes nujno tudi kot protiutež pričakovanjem posameznikov, da mora že zato, ker imajo pravice, zanje poskrbeti družba. Vloga nevladnih organizacij je v veliki meri v tem, da omogočajo tako socialno vključenost kot različne oblike aktivnega državljanstva. Vloga države pa je v tem, da poleg različnih socialnih transferjev (otroški dodatki, nadomestila za brezposelnost, draginjski dodatki itd.) podpira različne oblike aktivnega

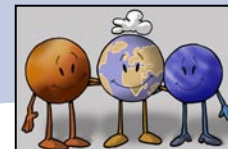
državljanstva in ustvarja ustrezno okolje (davčna zakonodaja), ki spodbuja državljanje, da del svojih dohodkov namenijo podporam za boj proti socialni izključenosti oz. v podporo aktivnemu državljanstvu.

Pomembni **kazalniki socialne vključenosti** so s področja socialno-ekonomskega položaja, kot so delež zaposlenega aktivnega prebivalstva, delež prebivalstva, ki živi nad pragom revščine, delež prebivalcev, ki prejema različne oblike socialnih transferjev, tveganje revščine glede na spol ali etično pripadnost ipd. Kazalniki vključenosti različnih hendikepiranih, marginaliziranih in depriviligranih skupin v različne procese, kot so npr. delež otrok iz socialno šibkih družin v različnih stopnjah izobraževanja, delež telesno hendikepiranih, ki jim je omogočeno življenje zunaj specialnih zavodov, delež imigrantov, ki dobijo pravico do azila itd., so prav tako pomemben pokazatelj trajnostnega razvoja. V zadnjem času je postal pomemben tudi kazalnik dostopnosti do sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologiji (delež šol in gospodinjstev s priključkom na svetovni splet, delež šolajočih se, ki so v določenem času na kraju izobraževanja uporabljali osebni računalnik itd.). Na področju aktivnega državljanstva pa so pomembni vhodni kazalniki s področja znanja (npr. delež ljudi z nizko funkcionalno pismenostjo), vedenja (npr. zanimanja za določeno politiko), vrednot (npr. priznavanje človekovih pravic) in spretnosti (npr. sposobnosti empatije, poslušanja, argumentiranja), med izhodnimi kazalniki pa so najbolj pomembni prostovoljno delo v organizacijah in mrežah, organizirane dejavnosti v skupnostih, sodelovanje v političnih strankah, sodelovanje v interesnih skupinah in sodelovanja na volitvah.

Stanje in izzivi

- Po podatkih iz Raziskovanja o dohodkih in življenjskih pogojih (SILC) za leto 2008 je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji 12,3 %. To pomeni, da je v omenjenem letu v Sloveniji pod pragom revščine živel 12,3 % ljudi, mesečni prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo je znašal 545 evrov. Če pri izračunu poleg denarnega dohodka upoštevamo tudi dohodek v naravi, je bila stopnja tveganja revščine za leto 2008 11,9 %, mesečni prag revščine pa je bil za 12 evrov višji. Če v dohodek ne bi šteli socialnih transferjev (družinskih in socialnih prejemkov), bi se stopnja tveganja revščine skoraj podvojila in bi znašala 23,0 %, pri starejših osebah pa 32,9 %. Če bi od dohodka odšteli še pokojnine, bi se stopnja tveganja revščine še zvišala, in sicer na 38,6 %. S tem v zvezi smo v Sloveniji pred vrsto izzivov, predvsem kako spremeniti gospodarsko strukturo tako, da bo minimalna plača omogočala življenje nad pragom revščine. Poleg tega bo treba revščino obravnavati bolj celovito in ne le na osnovi administrativno določenih finančnih kazalnikov, ki kot edino merilo marsikdaj pomenijo, da nekdo ostane brez pomembnih socialnih transferjev zgolj za to, ker za nekaj evrov presega določen cenzus. To po drugi strani pomeni tudi onemogočanje izigravanja solidarnosti, s katerim nekaterim uspeva da se uvrstijo med tiste, ki so deležni socialnih transferjev, istočasno pa razpolagajo z dragimi nepremičninami in avtomobili. Tako kot druge razvite države tudi Slovenijo čaka izziv, kako razviti nove sektorje in oblike zaposlovanja, ki bodo omogočili socialno varnost ter smiselno, avtonomno in družbeno koristno delo.

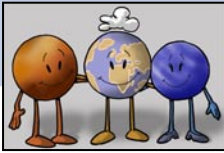

- Kar se tiče zagotavljanje **dostopa do izobraževanja in usposabljanja** za vse je Slovenija, razen deleža otrok do 4. leta, ki so vključeni v predšolsko vzgojo, nad povprečjem EU, pa naj gre za udeležbo 18-letnikov v izobraževanju ali udeležbo v izobraževanju po šoloobveznem obdobju. Še zlasti izstopa po stopnji udeležbe odraslih med 25. in 64. letom v izobraževanju in usposabljanju. Po drugi strani pa se perspektive mlade generacije za zaposlitev poslabšujejo, obdobje izobraževanja pa podaljšuje. Ne glede na izobrazbo po končanem šolanju mladi vse težje pridejo do redne zaposlitve, povečuje se obseg priložnostnih in netrajnih oblik zaposlovanja brez ustrezne socialne varnosti. Programi prekvalifikacij zaposlenih z neustrezno izobrazbo pa so vse pogostejše brez učinka na njihovo dejansko zaposljivost. Izobraževalni proces poleg izobraževanja dobiva vse bolj funkcijo nadomestka za socialno integracijo prek vključenosti v družbo dela.
- Redni izobraževalni sistemi danes sicer dajejo znanja o **aktivnem državljanstvu**, zaradi svojega hierarhičnega značaja pa ne zagotavljajo praks razvoja ustreznih kompetenc s področja aktivnega državljanstva. Zato ima veliko vlogo pri izobraževanju za aktivno državljanstvo neformalno izobraževanje v okviru nevladnih organizacij in neformalnih državljskih skupin, in sicer ne le za politično udejstvovanje, temveč tudi za participacijo v raznoterih procesih, ki vplivajo na kakovost življenja posameznikov in skupin.
- Po letu 1990 se je število ljudi, vključenih v prostovoljne organizacije, bistveno povečalo, tako da je na tem področju Slovenija v povprečju razvitih držav. Vendar prevladujejo tradicionalne organizacije, saj je v primerjavi z zahodnoevropskimi državami nadpovprečno število članov v sindikatih in organizacijah lokalnih skupnosti, manj članov v okoljevarstvenih, ženskih in mirovnih gibanjih (čeprav še vedno več kot v drugih vzhodnoevropskih državah). V vodstvih večine prostovoljnih organizacij prevladujejo predstavniki parlamentarnih strank. Organizacije civilne družbe tako še niso ustrezna protiutež in ustrezno močen partner parlamentarni demokraciji.

Pasti

- **Širjenje vrst in obsega pravic do različnih socialnih transferov** zahteva na eni strani od državljanov vse več različnih potrdil o statusih in prejemkih ter zelo podrobno poznavanje predpisov, na drugi strani pa nastaja vse bolj razvejan in drag administrativni aparat za nadzor in distribucijo različnih transferjev ter naraščajoča siva sfera, kjer je dostop do upravičenosti stvar presoje uradnikov.
- **Pomanjkanje časa.** Državljanji so večinoma preobremenjeni. Zahteve po še odgovornejšem, hitrejšem delu v službah in izven njih so v današnjem času vse večje, tako da povprečen državljan nima časa niti za svoje osnovne obveznosti in potrebe, torej se lahko dejavno vključuje le za ceno prikrajšanja v družinskem in družabnem življenju.

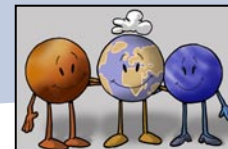

- Če civilne družbene organizacije nimajo lastnih, **od političnih strank ločenih in neodvisnih vodstev**, postanejo sateliti strankarskih organizacij, kar utrjuje ideološko blokovsko delitev v civilni družbi in onemogoča združevanje skupnih interesov.
- **Asimilacija namesto integracije.** Vztrajanje na formalni enakosti tistih, ki so strukturno marginalizirani, lahko vodi do odkritih ali prikritih zahtev, da se v zameno za enakopravnost odpovedo simbolnim razlikam, ki opredeljujejo njihovo identiteto.
- **Zanikanje obstoja stereotipov v imenu politične korektnosti.** Strah, stereotipe in druge oblike zavračanja, ki jih sproža različnost, ni mogoče premagati s tem, da smo formalno politično korektni in se delamo, kot da teh problemov ni.

Rešitve

- **Univerzalni temeljni dohodek** – dohodek, ki bi ga (mesečno) prejemali vsi državljani (in tisti, ki imajo stalno bivališče) neodvisno od drugih dohodkov, zaposlitve, premoženja, družinske situacije, pripravljenosti sprejeti ponujeno delo ali kakršnih koli drugih podobnih pogojev in naj bi zadoščal za osnovno preživetje.
- **Dosledno izvajanje zakonodaje.** Naloga državnih institucij in sužb je, da se zakoni, ki razbremenjujejo državljane, dejansko tudi izvajajo, npr. določilo Zakona o delovnih razmerjih, ki ne dovoljuje dela v obsegu več kot 25 % nad polnim delovnim časom ipd.
- **Zaposlovanje v tretjem sektorju.** Zaradi okoljsko-razvojnih izzivov oz. dejstva, da je danes v razvitem svetu problem potrošnja industrijskih izdelkov in storitev, ne pa proizvodnja, in da imamo že dalj časa opravka z gospodarsko rastjo, ki ne ustvarja delovnih mest (t. i. jobless growth), po drugi strani pa lahko državna administracija in sistemi šolstva, zdravstva in socialnega skrbstva le deloma poskrbijo za izobraževalne in socialne potrebe prebivalstva, se na izzive varovanja okolja in narave kot alternativa in kot možnost ponovnega vzpostavljanja smiselnega in avtonomnega dela pojavlja zaposlovanje v sektorju neprofitnih nevladnih organizacij. Glede deleža zaposlenih v tretjem sektorju je Slovenija ena od najmanj razvitih držav v EU.
- **Sodelovanje državljanov** pri definiranju vprašanj in izzivov, oblikovanju in izvajanju politik ter nadzoru nad njimi in njihovi evalvaciji – za to pa je poleg politične volje potrebno tudi poznavanje in uporaba različnih oblik in orodij soudeležbe državljanov, od objav v uradnih listih in množični medijih do tematskih posvetovanj, problemskih konferenc in spletnih forumov. Osnova je pravočasno informiranje državljanov, sledi možnost posredovanja pripomb in predlogov na že oblikovanje osnutke zakonodaje in dokumentov politik, naslednja stopnja je vključevanje javnosti v samo pripravo politik, najvišja stopnja pa zagotavljanje informacij in sredstev za oblikovanje avtonomnih predlogov in pobud. Državljeni pa morajo pri tem pristati na predpostavko, da smo vsi, vključno z nosilci oblasti, zmotljivi in zato zahtevati popravo napak, zamenjavo oblasti pa le v primeru, če slednja pri napačnih odločitvah vztraja.

- **Igre za medkulturni dialog.** Strah, stereotipe in druge oblike zavračanja drugih in drugačnih lahko na primeren način izrazimo skozi igre za medkulturni dialog. Igre so preventivno sredstvo, saj se udeleženci sprostijo in odprejo za sodelovanje ter pri tem pozabijo na osebne ovire, s katerimi bi v drugačnih okoliščinah imeli težave pri vključevanju v dejavnost. Ob odprtosti in radovednosti se z njimi veliko naučimo tudi odrasli, saj so zastavljene tako, da spodbujajo razvoj načel solidarnosti, strpnosti in sodelovanja.

Nadaljnje branje

Van Parijs, P. (2004): **Brezplačno kosilo za vse? V:** Predlog univerzalnega temeljnega dohodka, Ljubljana, Založba Krtina.

Blazinšek, A. (2006): **Aktivno državljanstvo**, Ljubljana, Društvo Mladinski ceh.

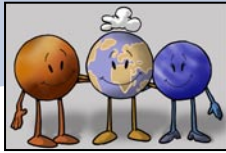
Gornik, J. in drugi (2007): **Igre za medkulturni dialog**, Ljubljana, Društvo Mladinski ceh.

Priročnik za integracijo načela enakosti spolov politike socialne zaščite in socialnega vključevanja (2008), Ljubljana, Urad Vlade RS za enake možnosti.

Medkulturni dialog (2008), Ljubljana, Statistični urad RS.

Rutar, D. et al. (2010): **Inkluzija in inkluzivnost**. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje

Povezave

Rus. V. (2007): Možnosti in meje participativne demokracije;
<http://www.ds-rs.si/kb/posveti/?View=entry&EntryID=98>

Evropska unija proti socialni izključenosti:
<http://www.inclusion-europe.org/documents/1603.pdf>

Gibanje za pravičnost in razvoj – Univerzalni temeljni dohodek:
<http://www.gibanje.org/index.php?id=2856>

Razmišljamo in delujemo trajnostno - druge teme

- UVOD ● GOSPODARSKI RAZVOJ ● PROMET
- RAZVOJ MEST IN PODEŽELJA ● KAKOVOST BIVANJA
- POTROŠNIŠTVO ● PROSTI ČAS ● ZDRAV ŽIVLJENJSKI SLOG
- SOCIALNA VKLJUČENOST IN PARTICIPACIJA ● KULTURNE VREDNOTE
- BIODIVERZITETA ● NARAVNI VIRI ● NARAVNE VREDNOTE ● ENERGIJA
- ONESNAŽEVANJE OKOLJA ● RAVNANJE Z ODPADKI
- PODNEBNE SPREMEMBE

